

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שופטים תשע"ו

להרבות זכויות לקראת יום הדין

שמירת השערים

התורה מצוה: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" (דברים טז, יח). ההסבר הפשוט הוא כפי שמביא רש"י: "שופטים - דיינים הפוסקים את הדין. ושוטרים - הרודין את העם אחר מצותם" (רש"י). והיא "אחת מן המצוות המוטלות על הצבור" (חינוך מצוה תצ"א). אך כבר כתב השל"ה, שיש כאן רמז גם לחיוב המוטל על כל יחיד ויחיד: "בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה (פ"ד מ"ב), שבעה שערים הם בנפש: שתי עינים, שתי אזנים, והפה, ושני נקבי האף. עכ"ל. והוא חושב השערים שהם בראש האדם, [אך יש עוד שערים, כידוע]... וצריך האדם להיות שומר השערים, דהיינו הראייה והשמיעה והדיבור, והכעס היוצא מהאף... ועל אלו השערים ישם האדם לעצמו 'שופטים ושוטרים', כלומר, שישפוט עצמו תמיד; וזהו תיבת 'לך', שאמר 'תִּתֵּן לָךְ'. וישגיח תמיד שלא יהיה שם שום עבירה... ויהיה תמיד בקדושה ובטהרה" (של"ה פרשת שופטים, דרך חיים תוכחת מוסר). ישגיח על עיניו שלא תראינה מה שלא צריכים לראות, ועל אזניו שלא תשמענה מה שאסור לשמוע, ועל פיו שלא יכנס בו מה שאסור לאכול, ושלא יצא ממנו מה שאסור להוציא, לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים אסורים. בחודש אלול, ובימי התשובה, צריך במיוחד לבדוק את עצמנו, עד כמה אנו שומרים על השערים.

עבודת ראש השנה - קבלת מלכות שמים

שמירת השערים - היא אחד האופנים לקבלת מלכות שמים עלינו. היסוד של ר"ה הוא קבלת עול מלכות שמים. אנו ממליכים את הקב"ה. אמנם בכל ערב ובכל בוקר אנו ממליכים את ה' באמירת "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", וכן בכל ברכה שאנו מברכים אנו מזכירים את מלכות ה' בעולם ("ברוך אתה ה'... מלך העולם..."). אך בכל זאת בראש השנה ובעשרת ימי תשובה אנו מקדישים תשומת לב מיוחדת לנושא זה, של חיזוק ההכרה במלכות ה'. כמו שאת יציאת מצרים מזכירים פעמים פיוס, ובכל זאת נתנו לנו לילה אחד מיוחד להעמיק בו יותר את התודעה ואת ההרגשה של יציאת מצרים, כך נתנו לנו גם יום מיוחד להעמיק בו את התודעה של מלכות שמים, וזהו ראש השנה. "אָמְרוּ לְפָנֵי בְּרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה מַלְכוּת... כְּדִי שֶׁתְּמַלִּיכוּנִי עֲלֵיכֶם" (ר"ה טז, א).

כמו כן, אנו אומרים בר"ה "המלך הקדוש" במקום "הא-ל הקדוש". אמנם תמיד הקב"ה הוא מלך קדוש, אבל

בימים אלה צריך להזכיר ענין זה במיוחד, ולכן במקום "הא-ל הקדוש" אנו אומרים "המלך הקדוש"², ומי ששכח לומר "המלך הקדוש" - צריך לחזור (שו"ע אור"ח סי' תקפ"ב ס"א). לגבי "המלך המשפט" יש מחלוקת השו"ע והרמ"א אם צריך לחזור (ע"י שו"ע שם, וברמ"א שם סי' קי"ח), אבל גם לפי הרמ"א, שאינו חוזר, זהו מפני שגם בנוסח החתימה הרגיל מזכירים מלכות - "מלך אוהב צדקה ומשפט". הרי שלכל הדעות הזכרת המלכות מעכבת, כי זהו ענין יסודי בימים אלה, להזכיר בתפלה מלכות שמים³.

זוהי מהות עבודת היום של ראש השנה, להמליך עלינו את הקב"ה, ולהתפלל על פרסום מלכות זו בכל העולם כולו. התפלה שלנו בר"ה הרי היא בחלקה הגדול על גילוי מלכות שמים. "וַיִּדַע כָּל פְּעוּל כִּי אַתָּה פְּעַלְתָּ, וַיִּבֶן כָּל יִצְחָר כִּי אַתָּה יִצְרָתָהּ, וַיֹּאמֶר כָּל אִשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ: ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתָהּ בְּכָל מְשָׁלָה". "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת". כולן בקשות על כך שיתגלה כבוד מלכות שמים, שלא ישאר אף גוי אחד שלא מכיר במלכות שמים, כל שכן שלא ישאר אף יהודי אחד שלא מכיר במלכות שמים. כולם יכירו בכך שה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. ולגבינו - אנו משתדלים להכיר בזה כבר עכשיו.

זו גם אחת הסיבות לשמחה שלנו בראש השנה. אמנם ראש השנה איננו יום של "שמחה יתרה", כפי שהגדיר הרמב"ם (הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו), אך יש מצות שמחה גם בר"ה (ע"י שו"ע שם סי' תקצ"ז ס"ב, ושאגת אריה סי' ק"ב), וכך אמר גם עזרא הסופר לישראל בראש השנה: "לְכֹוּ אֶכְלוּ מִשְׁמָנִים וְשָׂתוּ מִמִּתְקִים... וְאַל תַּעֲצֹבוּ, כִּי תִּדְרֹשׁ ה' הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי יִשְׁמַח ה' בְּכֹוֹם וּדְם, הַיּוֹם עוֹשִׂים מִשְׁתָּה וּשְׂמֵחָה. וְאִם כֵּן, כְּשֶׁאֵנּוּ מִמְּלִיכִים עֲלֵינוּ אֵת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּבֵ"ה, וְדַאי שְׂצָרִיךְ לְשִׂמּוֹחַ!

אכילת "סימנים" בראש השנה - כיצד היא משפיעה על דיננו?

אבל לא רק משמנים וממתקים אנו אוכלים בראש השנה, אלא גם "סימנים". אוכלים קצת רמונים וקצת דבש, ועוד כמה דברים טובים, ומקוים שבגלל זה ה' יחתום אותנו לשנה טובה ומתוקה. המאירי כבר שואל (ב"בית הבחירה" על מס' כריתות ו, א), למה אין כאן איסור של נישוח⁴? (ע"י ויקרא יט, כו וברש"י שם) בשלמא אם אני לומד תורה, מגיע לי שכר. אם אני נותן צדקה, מגיע לי שכר. אבל בשביל שאני אוכל קרא מגיע לי שכר? ! איך יכולה

לבדו קובע מה יהיה.

ביום הכפורים אנו מנסים להכות כל אבן ואבן. נכשלתי בדבר הזה, ונכשלתי בדבר הזה... מתנדים ומפרטים את כל החטאים, כדי לפרק אותם אחד אחד. אבל העבודה של ר"ה היא להשמיט את היסוד מתחת לחטאים. להבין שהקב"ה מנהיג ושופט את העולם, יודע כל מה שנעשה בעולם, ועל פי זה קובע מה יקרה לכל אחד ואחד. ממילא נבין, שלא כדאי לחטוא. כך נוכל ביוה"כ להגיע באמת להכרה מלאה, ש"סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים ולא שווה לנו", שכל מה שעשינו נגד רצון ה' לא היה שווה כלום. זו התשובה שלנו בר"ה. למרות שלא אומרים וידוי בר"ה, אבל להגיע להכרה הברורה שה' אלקי ישראל מלך ומלכותו כפלא ופלא ואפס זולתו.

מעלת הלומד תורה מתוך צער

לקראת ר"ה, כל אחד צריך לחפש לעצמו כמה שיותר זכויות. הזכות של אכילת דבש לא מספיקה לדין. צריך לחפש זכויות יותר גדולות. צדקה זה חשוב, בין אם לחברו זה חשוב, שמירת שבת זה חשוב, אבל יש דבר אחד שהקב"ה אומר שהוא כנגד כלם וזהו לימוד תורה. אנו אומרים בכל יום: "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים... ותלמוד תורה כנגד כולם". הגמרא אומרת, "וכל תפוצים לא ישוו בה (בתורה)" (משלי ח, יא) - אפילו חפצי שמים (מו"ק ט, ב). כלומר, כל המצוות הן טובות וחשובות, אבל עוד יותר טוב וחשוב מהן הוא לימוד התורה. אין שום מצוה ששקולה כתלמוד תורה. ממילא, זה הדבר הראשון שצריך להעדיף אותו. החפץ חיים עשה חשבון ומצא, שאדם יכול לדבר כמאתים מילים בדקה; וממילא, אם הוא לומד תורה, הוא יכול לקיים כמאתים מצוות עשה בדקה! ("תורת הבית" פרק ב) שאר המצוות הן לא כך, אבל בתלמוד תורה זה קל מאד. וחושבני שזה לא רק אם אדם מוציא את המילים בפיו, אלא אפילו אם לא מוציא בפיו, אם מקדיש מחשבה להבין יותר טוב ולהתעמק במה שהוא לומד, להבין סברה למה הרמב"ם לא פירש כמו רש"י, גם אז השכר הוא בשיעור הזה.

חז"ל אמרו גם, "טובה פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער" (אבות דרבי נתן ג, ו). כלומר, כשלומדים עם יגיעה, השכר גדול פי מאה מאשר לימוד בלי יגיעה. ואמר מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל בשם אביו, שגם על צער קטן נאמר הכלל הזה. וממילא, אם יתוסף על הצער המועט הזה עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי רבבה), ואם יתוסף עליו עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי מליון). כי חשבון זה נאמר על כל דרגה ודרגה של צער. נמצא, שערך הלימוד כשמתגדע בו הרבה, גדול אלפי אלפים ורפי

אכילת קרא או כרתי להשפיע שתהיה לי שנה טובה? - כך שואל המאירי.

ותירץ, שאין הכוונה שבגלל שאכלתי פירתי יכרתו אויבינו, או בגלל שאכלתי תמרים יתמו שונאינו. אלא הכוונה היא "לעורר בו לבבו להנהיגה טובה". להרגיש גם בזמן הסעודה, שהיום הוא יום קדוש ונורא, שבו עומד האדם לדין על כך שיסתלקו שונאינו, שיתמו עוונותינו, שנהיה לראש ולא לזנב, וכן שאר הענינים שהסימנים מרמזים עליהם; כדי שגם בזמן הסעודה ירגיש את אימת יום הדין, ויתפלל על הענינים שהסימנים מרמזים עליהם⁵ ("בית הבחירה" למאירי, שם). התפלה והבקשה והתעוררות הנפש בשעת אכילת הסימנים, הם אלו שיכולים להשפיע על הדין, ולא האכילה עצמה⁶.

במה מהוה ראש השנה יום של תשובה?

ראש השנה הוא היום שפותח את עשרת ימי תשובה. שני ימי ראש השנה, הם שני הימים הראשונים של עשרת ימי תשובה. וקשה: הרי בראש השנה איננו מתוודים על שום חטא⁷! יותר מכך: אנו נזהרים אפילו שלא להזכיר בו חטא, כדי לא לעורר עלינו קיטרוג ח"ו (עי' משנ"ב סי' תקפ"ד ס"ק ג). במה מתבטאת א"כ העובדה, שראש השנה הוא אחד מעשרת ימי תשובה? כיצד יכול ראש השנה להמנות כאחד מעשרת ימי תשובה, בלי תשובה וידוי? נראה לבאר ענין זה במשל: לו היתה עומדת לפנינו חומה גבוהה והיינו רוצים לסתור אותה, כיצד היינו עושים זאת? אפשרות אחת היא, לקחת פטיש ויתד, להכות בחומה ולהפיל ממנה אבן אחרי אבן. בדרך זו היינו משיגים את התכלית המבוקשת, אבל בקושי רב ובמאמצים רבים. ואולם ישנה גם דרך אחרת - לחפור תחת החומה כדי למוטט את היסוד שלה, וכשיפול היסוד תתמוטט כבר החומה כולה בבת אחת. לפעמים, זוהי דרך קצרה וקלה הרבה יותר.

זוהי בדיוק צורת עבודתנו בר"ה. העוונות הרי הם חומה שמבדילה בינינו לבין הקב"ה: "פִּי אִם עֲוֹנֹתֶיךָ הִיוּ מִבְּדָלִים בֵּינֵךְם לְבִין אֱלֹהֶיךָם" (ישעיהו נט, ב). בראש השנה איננו מפרקים את חומת העברות שלנו בפטיש ויתד, אלא חותרים תחת היסוד. היסוד לכל העברות שלנו, הוא אי הכרה מספקת במלכות שמים. אם אדם היה רגיל לחשוב יותר על כך שהקב"ה הוא המלך והמנהיג היחיד שקובע מה יהיה בעולם, הוא ממת והוא מחיה, הוא גוזר איזו לחרב ואיזו לרעב ואיזו לְדָבָר - הוא היה נזהר הרבה יותר שלא לעבור על רצון ה'. אבל כנראה שאיננו חושבים על זה מספיק, וממילא במשך השנה נבנית על היסוד הזה חומת העברות שלנו, המבדילה בינינו לבין הקב"ה. עבודת התשובה שלנו בראש השנה היא למוטט את היסוד הזה. להשריש בלבנו את ההכרה, שרק ה' קובע מה יהיה בעולם, ולא שום כח אחר. לא נתניהו, לא אובאמה ולא שום אדם אחר קובעים מה יהיה כאן, אלא רק הקב"ה

יש להכפיל במאתים עבור כל דקה של לימוד תורה!
עשרות מליוני שקלים - זהו השכר המגיע לנו עבור כל
דקה של לימוד תורה!

כמובן, חשבון זה הוא חשבון של שטות, שכן השכר של עולם הבא לא נמדד לא בשקלים ולא בדולרים אלא בערכים אחרים לגמרי, ששויים הרבה יותר מכל חיי העולם הזה. אבל בכל זאת, יש בחשבון זה כדי לשבר את האוזן, לקרב מעט את הדברים אל עולם המושגים שלנו. להבין, שערכה של תורה הוא עצום, גם אם ננסה למדוד אותו בערכים של עולם הזה.

יש קונה עולמו בחיך אחד

והנה, כל זה אם הוא לומד בעצמו, וק"ו אם הוא גם עוזר לאחרים ללמוד. אם יש בחורים חדשים בישיבה שעוד לא יודעים כל כך ללמוד, והוא דואג להם שידעו יותר טוב, זהו דבר גדול מאד. גם לקבל אותם בסבר פנים יפות, שיתאקלמו טוב בישיבה, שירגישו טוב. אני זוכר את מי שעזר לי וקיבל אותי כשנכנסתי ללמוד בישיבת פוניבז', וכשנכנסתי לישיבת מיר, זה עוזר מאד כשרואים את החיך על השפתים. חז"ל אמרו, "טוב המליץ שיני" לחברו יותר ממשקהו קֶלֶב" (כתובות קיא, ב). לתת חיך לאדם ולהראות לו פנים שוחקות, שזה יותר מלתת לו כוס חלב⁹. למה זה שווה יותר? הרי כוס חלב עולה כסף, וחיך לא עולה כסף! ובכלל, מה כבר נתתי לשני כשחייכתי אליו? התשובה היא, שמחלב אפשר לחיות רק יום-יומים, או שלשה ימים. לעומת זאת, בחיך אפשר להעניק לאדם חיי עולם! אם בא בחור לישיבה, מקבלים אותו בסבר פנים יפות, מקרבים אותו, רוצים ללמוד איתו, לסייע לו בכל מה שצריך - בזה מעניקים לו חיי עולם. הוא ירגיש טוב בישיבה, ילמד היטב בישיבה, אחר כך ישלח גם את בנו לישיבה, ובניו גם הם ישלחו את בניהם לישיבה - הענקת לו ולזרעו אחריו חיי עולם, בחיך שחייכת אליו! זה הרבה יותר מאשר כוס חלב.

יהי רצון שנתקרב כל אחד ללימוד, ונקרב גם אחרים ללימוד. המזכה את הרבים הרי זה יותר משעושה בעצמו. יש לומד, ויש לומד על מנת ללמד, שזו זכות הרבה יותר גדולה. צריך לנצל את הימים הללו, שהם ימי רצון שאנו יכולים כ"כ להתקרב בהם לקב"ה. הקב"ה קרוב אלינו מאד בימים האלה, בעז"ה נעבור את יום הדין בטוב, והקב"ה יגזור עלינו גזירות טובות, ונזכה כבר להקביל פני משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

רבבות פעמים מערך אותו לימוד כשהוא בלי יגיעה ("מכתב מאליהו" ח"ג עמ' 14-15). כל תוספת צער מכפילה את השכר פי מאה.

ומהו הצער המדובר? אין הכוונה שיצער עצמו בכוונה, שלא לאכל ולא לישון כפי הצורך. אלא הכוונה היא, שיתאמץ שלא לאכול יותר מן הצורך, ושלא לישון יותר מן הצורך⁸. גם מה שמצער עצמו לעסוק בתורה ולא בדברים בטלים, גם זה בכלל "טובה פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער". אבל העיקר הוא יגיעת השכל. ליגע את השכל וכוחות המחשבה להבין את התורה כמה שיותר לעומק. לא להסתפק בהבנה שטחית, אלא להשתדל להבין את הדברים כמה שיותר לעומק.

מה גובה השכר עבור תלמוד תורה

שואלים: כמה הוא באמת השכר עבור תלמוד תורה? התשובה היא, שהשכר עבור תלמוד תורה הוא בלתי נתפס במושגי העולם הזה. "קִרְיָהּ הִיא מְפִינִים, וְכָל תְּפִצִּיף לֹא יִשׁוּוּ בָהּ" (משלי ג, טו). ובכל זאת, כדי לקרב מעט את הדברים אל עולם המושגים שלנו, ננסה לחשב מהו גובה השכר עבור תלמוד תורה בשקלים! ...

אנו אומרים בכל יום, "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז... הכנסת כלה וביקור חולים" וכו'. מהו ביקור חולים? ביקור חולים איננו רק לשאול את החולה "מה שלומך" ולאחל לו רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל. ביקור חולים כולל גם לדאוג לחולה לרופא מומחה או לאחות צמודה אם הוא צריך לכך, להטיסו לחו"ל לניתוח במידת הצורך ולדאוג לכל הסידורים הנצרכים לזה - הוצאות "ביקור חולים" עלולות אפוא להסתכם במאות אלפי שקלים. כך גם בנוגע למצנת "הכנסת כלה". "הכנסת כלה" זה לא רק לרקוד קצת בחתונה ולאכול שם רבע עוף. "הכנסת כלה" כוללת גם קניית דירה לכלה, קניית רהיטים, קניית בגדים, מכונת כביסה וכל שאר הדברים שהכלה צריכה, וכן לדאוג לאולם ותזמורת וכו' - גם כאן עשויות ההוצאות להסתכם במאות אלפי שקלים. גם כיבוד אב ואם כולל לפעמים לסדר אותם בבית אבות, שגם זה עולה לסכומים הגונים. והנה, ברור שהשכר שהקב"ה משלם לאדם עבור מצנה שעשה, אינו פחות מן ההוצאה שהוציא עבורה, שהרי ודאי שה' לא יתן לנו פחות ממה שהשקענו. נמצא אפוא, שהשכר עבור ביקור חולים והכנסת כלה, איננו פחות מערך של כמה מאות אלפי שקלים. ואם "תלמוד תורה כנגד כולם", פירושו של דבר הוא, שהשכר עבור כל פעם שאנו מקיימים מצנת תלמוד תורה, אפילו בשיעור הקטן ביותר, מגיע לכמה מאות אלפי שקלים! ואם נקח בחשבון, שבמשך דקה אחת של לימוד תורה אפשר ללמוד מאתיים מילים, הרי שאת השכר העצום שהזכרנו,

1. וכתב ב"מאור ושמש" (סוף חומש דברים, רמזי ר"ה, ד"ה ואמרו לפני בר"ה וכו'), שעל ידי עבודת "תמליכוני עליכם" של ר"ה, "על ידי זה יוסיף אומץ ליחד אלקינו בעת אמרו שמע ישראל כל השנה, שיוכל לקבל עליו עול מלכות שמים בקדושה על ידי המשכת הקדושה שהוא מושך עליו בר"ה... וזהו הפירוש ואמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם. שהכונה, שתאמרו המלכויות בר"ה בכל לבבכם, שעל ידי זה תמליכו את השם ב"ה כל השנה ברוב עוז", ע"ש.
2. וכך גם בעשיית וביום הכפורים. כי עבודת ה"תמליכוני עליכם" אינה מסתיימת בר"ה, אלא נמשכת בעשיית וביוה"כ, שהם המשך והשלמה לעבודת ר"ה, וכולם בבחינת "ראש השנה". [ולכן מצינו במקרא, שיוה"כ נקרא "ראש השנה" (יחזקאל מ, א), כי עד אליו נמשכת עבודת ובחינת ר"ה].
3. ואע"ג דבימים שאין בהם קרבן מוסף השוכח להזכיר מעין המאורע בתפלה אינו חוזר (שבת כד, א), זהו רק במדלג הזכרה שתיקנו חז"ל להוסיף בתפלה (כגון "עננו", או "על הנסים"), אבל מלכות בעשיית אינה הזכרה בלבד, אלא כך היא מטבע הברכה שתיקנו חז"ל לימים אלו, וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות - לא יצא ידי חובתו (ברכות מ, ב).
4. "לא תאכלו על הפסח, לא תנחשו ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו), "לא תנחשו - כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך" (רש"י).
5. ויש שבארו את ענין הסימנים כך: הנה כל תפלה צריכה להיות בלחש, כדילפי' מחנה דכתיב בה "יְקַלְּהָ לָא יִשְׁמַע" (ברכות לא, א). והטעם בזה הוא, כדי שתהא משומרת מן החיצונים, שבהם כתיב "קְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל" (מל"א יח, כו), כי בית הסתרים אינו מקבל טומאה, ואין להם שליטה אלא כמה שבגלוי. ובראש השנה שהוא זמן קטרוג צריך שימור ביותר, ולכן ביום זה התפלה היא בשופר, שהיא השמעת קול בלא דיבור כלל, והיא כעין תפלה ללא מילים שתעמוד לנו זכות עקדת יצחק. [ע"י רש"י (ר"ה כו, ב ד"ה כמה) ותוס' (שם ד"ה של יעל) שכתבו דשופר של ר"ה בא לתפלה ולהזכיר העקדה; ומשום מילתא דתפלה דפתח ביה, נחלקו התנאים אי שופר פשוט עדיף או שופר כפוף עדיף, ע"ש. ולכן תקנו חז"ל לתקוע על סדר התפלה, כי גם התקיעה היא תפלה - ללא מילים - וצ'רפיה אל התפלה הנאמרת בפה]. וזהו גם ענין הסימנים, דסימן הוא דבר שהוא למעלה מן הדיבור (שגם מי שאינו יכול לדבר, או שאין חבירו מביין לשונו, יכול לגלות רצונו ע"י סימנים שעושה בידיו או בראשו), וע"י עשיית הסימנים אנו מרמזים לקב"ה על בקשותינו, שיכרתו שונאינו ושירבו זכויותינו וכו', והכל ללא מילים, רק בסימנים. וזהו שאמרו "סימנא מילתא" (כריתות ו, א); היינו - במקום מילים (ע"י "בני יששכר", מאמרי חודש תשרי, מאמר ב' אות י'). ונמצא גם לפי פירוש זה, שאכילת הסימנים היא סוג של תפלה, ועיקר כחם הוא בבחינת התפלה המרומזת בהם, ולא בעצם אכילתם.
6. על פי זה תירץ השל"ה מה שקשה, "כי לשון רוביא מורה על יָרְבוּ, אבל איך נרמז שם שזכויותינו יָרְבוּ, דלמא זכויות דעלמא? וכן בְּכַרְתִּי יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו, דלמא ח"ו להפך? אלא הענין הוא, שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה" (של"ה מסכת ראש השנה, נר מצוה עמוד הדין, דף ע' טור א' בדפוסים הראשונים ד"ה ז"ל הטור).
7. ע"י מג"א (סי' תקפ"ד סק"ב) ומחצית השקל (שם), דאיכא לכאורה סתירה בזוהר, אם ראוי להתוודות בר"ה, או אין ראוי לעשות כן. וע"ש (בשם השל"ה) כמה תירוצים לסתירה זו, ושראוי להחמיר ככולם (שלא יהיה הוידוי בשעת התפלה, ושי' פ' ט חטאיו ולא יאמר סתם 'חטאתי', ושיהיה הוידוי בלחש ולא בקול, ודוקא בשעת התקיעות בין סדר לסדר, שאז השטן מעורבב ואינו יכול לקטרג). ובאופן המתיר - כתבו דטוב ונכון להתוודות. [וגם שר המשקים אמר "אֵת הַטָּאִי אֲנִי מְזַכֵּר הַיּוֹם" (בראשית מא, ט), וזה היה בראש השנה, כמבואר בגמרא, שבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה יא, א)]. וידוע דבדורות הראשונים היתה ידיעה בנסתרות אפילו לאותן שהיו מצד הטומאה. וממה שציינה התורה אמירה זו, משמע דשפיר קאמר (דאם לא כן - כל המשפט מיותר)]. ואולם הרבה נוהגים שלא להתוודות גם בין התקיעות, מחשש להפסק בין הברכה לתקיעות (ע"י משנ"ב סי' תקצ"ב ס"ק י"ב).
8. ומסופר על החזון איש, שנשאל פעם, כמה שעות צריך אדם לישון ביום, ואמר - שמונה. ונשאל: והלא אחד מארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם הוא מיעוט שינה (אבות פ"ו מ"ה). והשיב: שמונה שעות, זהו מיעוט שינה! (ספר "מעשה איש"). והיינו, שהעיקר הוא לא לישון יותר מן הצורך. אבל הישן כפי הצורך, זהו בכלל מיעוט שינה.
9. וכעין זה אמרו: "כל הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים - מתברך ב"א ברכות" (ב"ב ט, ב). כי לפיוס העני בדברים יש מעלה יתירה, יותר מלתת לו פרוטה.